

Redesigning Financial Management Education in Universities: An Emphasis on Divine Foundations, Cultural Requirements, and the Educational Needs of Generation Z

Seyyed Reza Seyyed-Nejad Fahim¹ , Kabir Saber Mobasser²

1. Assistant Professor, Department of Accounting, Lahijan Branch, Islamic Azad University, Lahijan, Iran
(Corresponding Author).

Fahim_re@iau.ac.ir

2. Assistant Professor, Department of Accounting, Astaneh Ashrafiyeh Branch, Islamic Azad University, Astaneh Ashrafiyeh, Iran.

Kabirsaber@iau.ac.ir

Received: 2025/07/26; Accepted 2025/12/20

Extended Abstract

Introduction and Objectives: In today's world, where financial systems grapple with ethical crises and public mistrust, financial management education requires a fundamental redefinition to distance itself from a purely profit-oriented Western approach. This necessity assumes twofold importance in Iran, given its strong cultural and religious foundations, to cultivate committed and justice-oriented managers. The entry of Generation Z into universities has exacerbated this need—a generation seeking meaning, justice, and a connection between professional expertise and ethical values. On the other hand, Islamic teachings (such as the emphasis on economic justice, transparency, and trustworthiness [amāna]) offer substantial potential to enrich financial curricula. Unfortunately, the current educational system for financial management in Iran is predominantly based on the transmission of Western techniques, neglecting indigenous culture and generation-

Authors retain the copyright. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

al needs. This has created a strategic vacuum in training the human resources required by the Islamic Republic's economic system. The primary objective of the present study is to design an indigenous conceptual framework for financial management education utilizing a divine-cultural approach. This model is founded upon three fundamental axes: Islamic-ethical values, the cultural and indigenous requirements of Iran, and the cognitive needs of Generation Z. By drawing on the analysis of Islamic texts, learning theories, and empirical studies, this study endeavors to present a model that transforms financial management education into a process for cultivating justice-oriented, trustworthy, and accountable managers, thereby bringing about a structural transformation in content, teaching methods, the instructor's role, and the evaluation system.

Method: In terms of purpose, this research is developmental-applied, and in terms of nature and approach, it is qualitative, employing inductive content analysis and narrative meta-analysis. The primary aim of this approach is to achieve an indigenous model for financial management education grounded in divine foundations and the cultural requirements of Iran. The research methodology was organized into three interconnected stages: 1. Systematic Review and Source Collection: In the first step, using a systematic review method, a collection of authoritative Persian and English sources from the past decade—covering the fields of financial management education, learning theories, moral education, and Islamic sources—was compiled. The inclusion criteria were up-to-date, scientifically valid, and conceptually relevant to the topic.

2. Inductive Content Analysis: The selected texts were coded using inductive content analysis. Key concepts were extracted and organized into conceptual categories, and propositions aligning with the axes of Islamic education were identified and categorized.

3. Narrative Meta-Analysis and Source Triangulation: In the final stage, narrative meta-analysis was utilized to synthesize the narratives extracted from the three primary sources (Western learning theories, Islamic teachings, and empirical studies). At this stage, the Islamic framework served as the basis; conflicts between theories were managed by prioritizing Islamic foundations and using Western theories in a complementary capacity. To validate the findings, the source triangulation technique (cross-verifying theoretical results, Islamic evidence, and empirical data) was employed. The narrative meta-analysis acted as the connecting link between heterogeneous sources, culminating

in the final formulation of the financial management education model across four main axes (content, teaching methods, instructor characteristics, and evaluation).

Findings: An analysis of prior studies indicates that the financial management education system in Iran is predominantly influenced by technical and Western-centric approaches, with a primary focus on transferring technical and knowledge-based skills, with insufficient attention to value-oriented, ethical, and indigenous dimensions. This approach has led to shortcomings in the training of graduates in this field concerning social responsibility, commitment to financial justice, and adherence to the principles of transparency and trustworthiness. Based on the content analysis of Islamic texts and modern learning theories, three key axes were extracted for redesigning financial management education: Islamic-ethical values, the cultural and indigenous requirements of Iranian society, and the educational and cognitive needs of Generation Z. The findings suggest that these three axes can provide a coherent framework for transforming financial management education in a manner that targets the cultivation of committed, responsible, and justice-oriented managers. In the content dimension, the need to revise syllabi to systematically incorporate concepts such as usury (*ribā*), almsgiving (*zakāt*), charity (*infāq*), economic justice, and Islamic professional ethics was highlighted. Furthermore, in the instructor dimension, the emphasis on training educators with an interdisciplinary perspective, religious-ethical literacy, and pedagogical skills was identified as a primary prerequisite for realizing this model. Regarding teaching methods, the use of approaches such as problem-based learning, ethics-centered projects, and experiential learning with an emphasis on real-world financial situations was recommended. Finally, in the area of evaluation, the need to use qualitative and value-driven methods, such as reflective reports, ethical portfolios, and social service projects, was emphasized. The findings also demonstrated that implementing this model requires overcoming challenges such as a paucity of interdisciplinary resources, negative attitudes toward integrating religion with technical knowledge, a lack of supportive policies, and instructors' unfamiliarity with methods of moral education. Accordingly, strategies to strengthen the cultural, structural, and educational foundations for implementing this model are provided.

Discussion and Conclusion: Financial management education in Iran, like many other scientific fields, has been influenced over the past decades by models and theories derived from the West—models which, despite their technical and structural advantages, of-

ten lack the value foundations suited to the Islamic-Iranian culture. Under circumstances where global financial systems are confronted with ethical crises, organized corruption, and institutional mistrust, revising the philosophy, content, and methodology of financial management education is not merely an educational necessity but a social and cultural mission. The findings of this study, based on the analysis of Islamic themes, contemporary learning theories, and domestic and foreign empirical studies, indicate that designing an indigenous-conceptual model of financial management education—with an emphasis on the three axes of “Islamic-ethical values,” “the cultural requirements of Iranian society,” and “the educational and cognitive needs of Generation Z”—can serve as an effective point of departure for transformation in this field. Such a model can lay the groundwork for cultivating managers who, alongside their professional competence, adhere to values such as justice, trustworthiness, accountability, transparency, and service to the public interest, rather than relying exclusively on the transmission of technical knowledge. In the content dimension, incorporating teachings such as economic justice, the prohibition of *ribā*, *zakāt*, professional ethics, and the jurisprudence of transactions (*fiqh al-mu’āmalāt*) into the financial management curriculum can provide a distinct theoretical foundation compared to conventional models. At the instructor level, redefining the teacher’s role as an ethics-oriented mentor (*murabbī*), coupled with interdisciplinary and educational training, is an unavoidable necessity. Moreover, the use of participatory teaching methods, problem-based learning, analysis of real-world situations, and modern educational technologies are considered key tools for responding to the characteristics of Generation Z. In the realm of evaluation, abandoning purely quantitative assessments in favor of instruments such as reflective reports, social projects, and ethical portfolios contributes to students’ spiritual growth and sense of responsibility.

At the same time, implementing this model faces obstacles such as weak interdisciplinary interaction, a shortage of indigenous resources, a reductionist view of technical education, and structural resistance. Addressing these challenges requires strategic planning, the formulation of supportive policies, the strengthening of scientific and cultural institutions, and the provision of legal and professional platforms. Ultimately, the innovation of this study lies in the fact that, while critiquing the prevalent approach, it presents an actionable model, documented in Islamic and scientific sources, and compatible with the contemporary needs of students and society. This model can not only inspire a transfor-

mation in financial management education but also pave the way for the recreation of managerial training models in other disciplines within the humanities and social sciences. It is recommended that, in future studies, this framework be tested through field studies, educational course design, and effectiveness analyses within university environments.

Acknowledgments: The authors are deeply grateful to the respected editor and the anonymous referees for their constructive and illuminating feedback.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest regarding the publication of this study.

Keywords: Financial Management Education, Moral Development, Divine Responsibility, Generation Z, Economic Justice, Islamic Values.

Cite this article: Seyyed-Nejad Fahim, Seyyed Reza, and Saber Mobasser, Kabir (2026). Redesigning Financial Management Education in Universities: An Emphasis on Divine Foundations, Cultural Requirements, and the Educational Needs of Generation Z. *Journal of Islamic Education*, 21(56): 119-152.

بازطراحی آموزش مدیریت مالی در دانشگاه‌ها؛ با تأکید بر مبانی الهی، اقتضائات فرهنگی و نیازهای تربیتی نسل Z

سید رضا سید نژاد فهیم^۱ ، کبیر صابر مبصر^۲

۱. استادیار، گروه حسابداری، واحد لاهیجان، دانشگاه آزاد اسلامی، لاهیجان، ایران (نویسنده مسئول).

Fahim_re@iauh.ac.ir

۲. استادیار، گروه حسابداری، واحد آستانه اشرفیه، دانشگاه آزاد اسلامی، آستانه اشرفیه، ایران.

Kabirsaber@iauh.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۰۴؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۲۹

چکیده گسترده

مقدمه و اهداف: در جهان امروز که نظام‌های مالی با بحران‌های اخلاقی و بی‌اعتمادی عمومی دست‌وپنجه نرم می‌کنند، آموزش مدیریت مالی نیازمند یک بازتعریف بنیادین است تا از رویکرد صرفاً سودمحور غربی فاصله بگیرد. این ضرورت در ایران، با وجود بنیان‌های فرهنگی-دینی قوی، برای تربیت مدیرانی متعهد و عدالت‌محور، اهمیتی مضاعف می‌یابد. ورود نسل Z به دانشگاه‌ها این نیاز را تشدید کرده است؛ نسلی که به دنبال معنا، عدالت و پیوند میان تخصص و ارزش‌های اخلاقی است. از سوی دیگر، آموزه‌های اسلامی (مانند تأکید بر عدالت اقتصادی، شفافیت و امانت‌داری) پتانسیل بالایی برای غنی‌سازی محتوای مالی فراهم می‌آورد. متأسفانه، نظام آموزشی فعلی مدیریت مالی در ایران عمدتاً مبتنی بر انتقال تکنیک‌های غربی بوده و از فرهنگ بومی و نیازهای نسلی غفلت

کرده است، که این امر خلأیی راهبردی در تربیت نیروی انسانی مورد نیاز نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایجاد کرده است. هدف اصلی پژوهش حاضر، طراحی یک چارچوب مفهومی بومی برای آموزش مدیریت مالی با رویکرد الهی-فرهنگی است. این الگو بر سه محور اساسی استوار خواهد بود: ارزش‌های اسلامی-اخلاقی، اقتضائات فرهنگی-بومی ایران، و نیازهای شناختی نسل Z. تلاش می‌شود تا با بهره‌گیری از تحلیل متون اسلامی، نظریه‌های یادگیری و مطالعات تجربی، الگویی ارائه شود که آموزش مدیریت مالی را به فرایندی برای تربیت مدیرانی عدالت‌محور، امانت‌دار و پاسخ‌گو تبدیل کند و تحولی ساختاری در محتوا، روش تدریس، نقش مدرس و نظام ارزشیابی ایجاد نماید.

روش: این پژوهش از منظر هدف، توسعه‌ای-کاربردی و از حیث ماهیت و رویکرد، کیفی با روش تحلیل محتوای استقرایی و فراتحلیل روایتی است. هدف اصلی این رویکرد، دستیابی به یک الگوی بومی برای آموزش مدیریت مالی است که مبتنی بر مبانی الهی و اقتضائات فرهنگی ایران باشد. روش‌شناسی تحقیق در سه مرحله به‌هم‌پیوسته سازماندهی شد:

۱. مرور نظام‌مند و گردآوری منابع: در گام نخست، با استفاده از روش مرور نظام‌مند، مجموعه‌ای از منابع معتبر فارسی و لاتین در دهه اخیر شامل حوزه‌های آموزش مدیریت مالی، نظریه‌های یادگیری و تربیت اخلاقی، و منابع اسلامی گردآوری شدند. ملاک ورود، روزآمدی، اعتبار علمی و تناسب مفهومی با موضوع بود.

۲. تحلیل محتوای استقرایی: متون منتخب با روش تحلیل محتوای استقرایی کدگذاری شدند. مفاهیم کلیدی استخراج و در قالب مقوله‌های مفهومی سازماندهی شدند و گزاره‌های هم‌راستا با محورهای تعلیم و تربیت اسلامی شناسایی و دسته‌بندی گردید.

۳. فراتحلیل روایتی و سه‌سوسازی منابع: در مرحله‌ی نهایی، از فراتحلیل روایتی برای تلفیق روایت‌های مستخرج از سه منبع اصلی (نظریه‌های یادگیری غربی، تعالیم اسلامی و مطالعات تجربی) استفاده شد. در این مرحله، چارچوب اسلامی مبنا قرار گرفته و تعارضات میان نظریه‌ها با ترجیح مبانی اسلامی و استفاده تکمیلی از نظریه‌های غربی مدیریت شدند. برای اعتبارسنجی یافته‌ها، از تکنیک سه‌سوسازی منابع (تطبیق نتایج نظری، شواهد اسلامی و مدارک تجربی) بهره گرفته شد. فراتحلیل روایتی، حلقه اتصال میان منابع ناهمگون بود و منجر به صورت‌بندی نهایی الگوی آموزش مدیریت مالی در چهار محور اصلی (محتوا، روش تدریس، ویژگی مدرس و ارزشیابی) گردید.

نتایج: تحلیل مطالعات پیشین نشان می‌دهد که نظام آموزش مدیریت مالی در ایران عمدتاً تحت تأثیر رویکردهای فنی و غرب‌محور قرار دارد که تمرکز اصلی آنها بر انتقال مهارت‌های تکنیکی و دانشی بدون توجه کافی به ابعاد ارزشی، اخلاقی و بومی است. این رویکرد موجب شده است که تربیت دانش‌آموختگان در این حوزه، از لحاظ مسئولیت‌پذیری اجتماعی، التزام به عدالت مالی، و رعایت اصول شفافیت و امانت‌داری با کاستی‌هایی مواجه باشد. بر مبنای تحلیل محتوای متون اسلامی و نظریات نوین یادگیری، سه محور کلیدی برای بازطراحی آموزش مدیریت مالی استخراج شد: ارزش‌های اسلامی-اخلاقی، اقتضائات فرهنگی-بومی جامعه ایران، و نیازهای تربیتی و شناختی نسل Z. یافته‌ها حاکی از آن است که این سه محور می‌توانند چارچوبی منسجم برای تحول در آموزش مدیریت مالی فراهم آورند، به نحوی که تربیت مدیرانی متعهد، مسئول و عدالت‌محور را هدف قرار دهد. در بعد محتوایی، ضرورت بازنگری در سرفصل‌ها به گونه‌ای که مفاهیمی چون ربا، زکات، انفاق، عدالت اقتصادی، و اخلاق حرفه‌ای اسلامی به صورت نظام‌مند گنجانده شوند، برجسته شد. همچنین در بعد مدرس، تأکید بر تربیت اساتیدی با نگاه میان‌رشته‌ای، سواد دینی-اخلاقی و مهارت‌های تربیتی، یکی از پیش‌نیازهای اصلی تحقق این الگو تشخیص داده شد. در بخش شیوه‌های تدریس، استفاده از روش‌هایی نظیر یادگیری مسئله‌محور، پروژه‌های اخلاق‌محور، و یادگیری تجربی با تأکید بر موقعیت‌های واقعی مالی توصیه شد. نهایتاً، در زمینه ارزشیابی، بر ضرورت بهره‌گیری از روش‌های کیفی و ارزش‌محور همچون گزارش‌های تأملی، پرتفوی اخلاقی و پروژه‌های خدماتی اجتماعی تأکید گردید. نتایج همچنین نشان داد که پیاده‌سازی این الگو مستلزم غلبه بر چالش‌هایی نظیر ضعف منابع میان‌رشته‌ای، نگرش منفی به تلفیق دین و دانش فنی، کمبود سیاست‌های حمایتی، و ناآشنایی اساتید با روش‌های تربیت اخلاقی است. به همین جهت، در ادامه، راهکارهایی برای تقویت زمینه‌های فرهنگی، ساختاری و آموزشی اجرای این الگو ارائه خواهد شد.

بحث و نتیجه‌گیری: آموزش مدیریت مالی در ایران، همچون بسیاری از حوزه‌های علمی دیگر، طی دهه‌های گذشته متأثر از الگوها و نظریه‌های برگرفته از غرب بوده است؛ الگوهایی که علی‌رغم مزایای فنی و ساختاری، اغلب فاقد بنیان‌های ارزشی متناسب با فرهنگ اسلامی-ایرانی‌اند. در شرایطی که نظام‌های مالی جهان با بحران‌های اخلاقی، فساد سازمان‌یافته و بی‌اعتمادی نهادی

مواجهاند، بازنگری در فلسفه، محتوا و روش آموزش مدیریت مالی نه تنها یک ضرورت آموزشی، بلکه یک رسالت اجتماعی و فرهنگی است. یافته‌های این پژوهش بر اساس تحلیل مضامین اسلامی، نظریه‌های یادگیری معاصر و مطالعات تجربی داخلی و خارجی، نشان می‌دهد که طراحی یک الگوی بومی-مفهومی آموزش مدیریت مالی با تأکید بر سه محور «ارزش‌های اسلامی-اخلاقی»، «اقتضائات فرهنگی جامعه ایرانی» و نیازهای تربیتی و شناختی نسل Z می‌تواند نقطه عزیمت مؤثری برای تحول در این حوزه باشد. چنین الگویی قادر است به‌جای تأکید صرف بر انتقال دانش فنی، زمینه‌ساز تربیت مدیرانی شود که در کنار توانمندی حرفه‌ای، به ارزش‌هایی چون عدالت، امانت‌داری، پاسخ‌گویی، شفافیت و خدمت به منافع عمومی پایبند باشند. در بعد محتوایی، گنجاندن آموزه‌هایی نظیر عدالت اقتصادی، منع ربا، زکات، اخلاق حرفه‌ای و فقه معاملات در برنامه درسی مدیریت مالی، می‌تواند بنیان نظری متفاوتی نسبت به الگوهای مرسوم ارائه دهد. در سطح مدرس، بازتعریف نقش استاد به‌عنوان مربی اخلاق‌مدار، همراه با آموزش‌های میان‌رشته‌ای و تربیتی، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. همچنین، استفاده از روش‌های تدریس مشارکتی، یادگیری مسئله‌محور، تحلیل موقعیت‌های واقعی و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین آموزشی، از ابزارهای کلیدی در پاسخ به ویژگی‌های نسل Z به شمار می‌رود. در زمینه ارزشیابی نیز، کنار گذاشتن ارزیابی‌های کمی صرف و جایگزینی آن با ابزارهایی مانند گزارش‌های تأملی، پروژه‌های اجتماعی و پرتفوی اخلاقی، به رشد معنوی و مسئولیت‌پذیری دانشجویان کمک می‌کند.

درعین‌حال، اجرای این الگو با موانعی نظیر ضعف تعامل میان‌رشته‌ای، کمبود منابع بومی، نگاه تقلیل‌گرایانه به آموزش فنی و مقاومت ساختاری روبه‌روست. این چالش‌ها نیازمند برنامه‌ریزی راهبردی، تدوین سیاست‌های حمایتی، تقویت نهادهای علمی-فرهنگی، و فراهم‌سازی بسترهای قانونی و حرفه‌ای است. در نهایت، نوآوری این مقاله در آن است که ضمن نقد رویکرد رایج، الگویی قابل اجرا، مستند به منابع اسلامی و علمی، و سازگار با نیازهای روز دانشجویان و جامعه ارائه می‌دهد. این الگو می‌تواند نه تنها الهام‌بخش تحول در آموزش مدیریت مالی، بلکه زمینه‌ساز بازآفرینی الگوهای تربیت مدیران در سایر رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی نیز باشد. پیشنهاد می‌شود در مطالعات آتی، این چارچوب در قالب مطالعات میدانی، طراحی دوره‌های آموزشی و تحلیل اثربخشی در محیط‌های دانشگاهی آزموده شود.

تقدیر و تشکر: نویسندگان عمیقاً از سردبیر محترم و داوران ناشناس بابت بازخورد سازنده و روشن‌گرشان سپاسگزارند.

تعارض منافع: نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع مالی یا روابط شخصی شناخته‌شده‌ای را که ممکن است بر نتایج گزارش‌شده در این مقاله تأثیر گذاشته باشد، ندارند.

واژگان کلیدی: آموزش مدیریت مالی، تربیت اخلاقی، مسئولیت‌پذیری الهی، نسل Z، عدالت اقتصادی، ارزش‌های اسلامی.

استناد: سید نژاد فهیم، سید رضا، و صابر مبصر، کبیر (۱۴۰۵). بازطراحی آموزش مدیریت مالی در دانشگاه‌ها؛ با تأکید بر مبانی الهی، اقتضائات فرهنگی و نیازهای تربیتی نسل Z. مجله تربیت اسلامی ۲۱(۵۶): ۱۱۹-۱۵۲.

۱. مقدمه

در جهان پیچیده و نابرابر امروز، آموزش مدیریت مالی به یکی از مهم‌ترین ابزارهای تربیت مدیرانی تبدیل شده است که باید میان کارآمدی اقتصادی و تعهد اخلاقی، توازن برقرار کنند (لی،^۱ ۲۰۲۵، ص ۵۱۲). آموزش مدیریت مالی، نه تنها ابزار انتقال دانش تخصصی در حوزه منابع و سرمایه‌هاست، بلکه نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری اخلاق حرفه‌ای و رفتارهای اقتصادی آینده‌سازان کشور دارد (وانگ و لیو،^۲ ۲۰۲۴، ص ۱۱۶). در دهه‌های اخیر، آموزش مدیریت [به‌ویژه آموزش مدیریت مالی] در ایران عمده‌تأ مبتنی بر الگوهای غربی و سودمحور شکل گرفته است؛ الگوهایی که اغلب با بافت فرهنگی و الهی جامعه ایرانی همخوانی ندارند. این چارچوب‌های آموزشی نه تنها در ارائه تصویر جامع و متعالی از «انسان اقتصادی» اسلامی ناتوان‌اند، بلکه به نوعی نمایانگر نگاه ابزارگرایانه به منابع، انسان و سازمان در بستر آموزش عالی شده‌اند (رضایی و همکاران، ۱۴۰۳، ص ۴). در چنین شرایطی، شکل‌گیری الگویی بومی برای آموزش مدیریت مالی، که متکی بر ارزش‌های اسلامی و متعهد به اهداف انقلاب اسلامی باشد، ضرورتی مضاعف یافته است. این ضرورت به‌ویژه با ظهور نسل Z در دانشگاه‌ها، که دارای ویژگی‌های خاصی چون آگاهی اجتماعی، جستجوی معنا، و حساسیت به مسائل ارزشی‌اند، دوچندان شده است (محمودی‌فرد و ملکی، ۱۴۰۲، ص ۲). به‌ویژه در دهه‌های اخیر، گسترش ترجمه‌ای و الگوبرداری صرف از منابع علمی غربی در حوزه مدیریت، سبب شده است که مفاهیمی نظیر ارزش سهام، بازده سرمایه‌گذاری، سودآوری و کارایی، بدون توجه به مؤلفه‌های ارزشی چون عدالت اقتصادی، مسئولیت اجتماعی، و امانت‌داری مالی آموزش داده شوند. این وضعیت، فاصله آشکاری را میان محتوای آموزش داده‌شده و آرمان‌های فرهنگی و الهی جامعه ایران ایجاد کرده است. به بیان دیگر، در فضای آموزش رسمی کشور، نوعی تخصص‌گرایی تهی از معنا رایج شده که فاقد پیوند با مبانی دینی و الزامات تمدن‌سازی اسلامی-ایرانی است (گره و همکاران، ۱۴۰۳، ص ۶). از سوی دیگر، ظهور نسل Z (متولدان حدود ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۰) در فضای دانشگاهی، فرصت و تهدیدی نوین برای نظام آموزشی ایران محسوب می‌شود. این نسل، که به واسطه رشد در بستر فناوری‌های نوین و جهانی‌شدن، دارای

1. Lee

2. Wang & Liu

ذهنیتی پرسش‌گر، عمل‌گرا و گاه متأثر از گفتمان‌های جهانی است، به‌طور هم‌زمان با بحران معنا و دغدغه عدالت مواجه است (زمانیان و همکاران، ۱۴۰۲، ص ۳۰۱). این نسل، برخلاف نسل‌های پیشین، تنها در صورتی پذیرای آموزه‌های ارزشی است که این آموزه‌ها با واقعیت‌های زیسته، کارآمدی عملی، و صداقت اخلاقی همراه باشد (لاپای و همکاران،^۱ ۲۰۲۵، ص ۱۲۲). از این‌رو، طراحی الگویی آموزشی برای مدیریت مالی که بتواند این نسل را با ارزش‌های الهی آشتی داده و در عین حال مهارت‌های لازم برای فعالیت در فضای رقابتی اقتصاد امروز را به آنها بیاموزد، ضرورتی استراتژیک تلقی می‌شود.

همه این موارد سؤالات جالبی را در رابطه با چگونگی تدوین الگوی آموزش مدیریت مالی در سطح دانشگاه‌ها مطرح می‌کند. با این حال، ادبیات کمی در این زمینه وجود دارد (مطالعات رضایی و همکاران، ۱۴۰۳؛ چلیخان،^۲ ۲۰۱۳؛ نوروزی^۳ و همکاران، ۲۰۲۲؛ ساتیاپونگ و همکاران،^۴ ۲۰۲۲؛ ژو و همکاران،^۵ ۲۰۲۵). تا آنجا که جستجو شد، این پژوهش، اولین گام در حوزه تدوین چارچوب مفهومی الگوی آموزش مدیریت مالی با رویکرد الهی و فرهنگی است. در حوزه بین‌المللی، دوسوکی و عبدالله^۶ (۲۰۰۷) در مقاله‌ای شاخص، تأکید کردند که آموزش مالی در جوامع اسلامی باید فراتر از کارکردهای تکنیکی به حوزه‌های اخلاقی، عدالت اجتماعی، و مسئولیت در برابر جامعه بپردازد. آنها با تحلیل اسناد بنیادهایی مانند سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی^۷ نشان دادند که چارچوب‌های آموزشی مالی اسلامی باید از ریشه‌های اخلاقی دین اسلام تغذیه شوند. در این چارچوب، مفاهیمی همچون صداقت، شفافیت، منع ربا و مشارکت عادلانه در سود و زیان، مبنای اصلی آموزش تلقی می‌شود. از سوی دیگر، در مطالعات سیمیلر و گریس^۸ (۲۰۱۶) ویژگی‌های تربیتی و نیازهای نسلی دانشجویان فعلی بررسی شده است. آنها بر اهمیت ایجاد معنا، مسئولیت‌پذیری اجتماعی، و یادگیری

1. Lappay et al.

2. Çelikhan

3. Noruzi et al.

4. Satityapong et al.

5. Zhou et al.

6. Dusuki & Abdullah

7. Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI)

8. Seemiller & Grace

مبتنی بر ارزش در نسل جدید تأکید دارند. این یافته‌ها با تحقیقات بیگز و تانگ^۱ (۲۰۱۱) همخوانی دارد که بر هماهنگی بین اهداف درسی، محتوا، و ارزشیابی در راستای پرورش تفکر انتقادی و هویت اخلاقی دانشجویان تأکید می‌کنند. همچنین در پژوهشی ژو و همکاران (۲۰۲۵) به بررسی توانایی یادگیری خودراهبر^۲ در میان دانشجویان مدیریت مالی پرداختند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که تقویت مهارت‌های یادگیری خودراهبر، نقشی کلیدی در افزایش انگیزه، توانمندی حل مسئله، و آمادگی شغلی دانشجویان مدیریت مالی دارد. این بررسی‌ها، چه در سطح ملی و چه بین‌المللی، هم‌صدا بر این نکته تأکید دارند که آموزش مدیریت مالی باید از سطح مهارتی صرف عبور کرده و در تراز رسالت فرهنگی و الهی آموزش عالی، به تربیت حرفه‌ای اخلاق‌مدار و مسئول بپردازد. با وجود تلاش‌های انجام‌شده در پژوهش‌های داخلی برای طرح مباحث اخلاقی و ارزشی در آموزش مدیریت مالی، عمده این مطالعات به تحلیل محتوا، آسیب‌شناسی وضعیت موجود، یا ارائه پیشنهادها کلی بسنده کرده‌اند و کمتر شاهد طراحی و ارائه یک الگوی عملیاتی و بومی‌سازی شده مبتنی بر مبانی اسلامی برای آموزش مدیریت مالی در دانشگاه‌های ایران هستیم. به عبارت دیگر، شکاف میان آرمان‌های تربیتی نظام اسلامی و شیوه‌های رایج تدریس دروس تخصصی مدیریت مالی همچنان پابرجاست و اغلب پژوهش‌ها فاقد انسجام نظری-عملی در زمینه تلفیق ارزش‌های الهی با آموزش تخصصی هستند. در حوزه بین‌المللی نیز اگرچه مفاهیمی چون «مالیه اسلامی»، «اخلاق حرفه‌ای در آموزش مالی» و «تربیت مسئولانه» مطرح شده‌اند، اما این مباحث عمدتاً در بستر کشورهای عربی یا جنوب شرق آسیا با نظام‌های فرهنگی متفاوت از ایران توسعه یافته‌اند (مطالعات سندوک و همکاران،^۳ ۲۰۲۴ و تزکیه و همکاران،^۴ ۲۰۲۵ را ببینید) و به‌ندرت می‌توان آنها را به‌صورت مستقیم در ساختار بومی آموزش عالی ایران پیاده‌سازی کرد. در نتیجه، مدل جامعی که به‌صورت اختصاصی و با تکیه بر آموزه‌های اسلامی، نیازهای فرهنگی-اجتماعی ایران، و ویژگی‌های نسل Z، به آموزش مدیریت مالی در تراز انقلاب اسلامی بپردازد، همچنان جای خالی خود را در ادبیات علمی کشور حفظ کرده است. پژوهش حاضر با هدف پر کردن این شکاف

1. Biggs & Tang

2. Self-Directed Learning

3. Senduk et al.

4. Tazkiyyah et al.

نظری و عملی، می‌کوشد الگویی نوین، واقع‌گرا و بومی برای آموزش مدیریت مالی ارائه دهد؛ الگویی که هم در سطح محتوا، هم در سطح روش تدریس و ارزشیابی، با مبانی اسلامی و دغدغه‌های تربیت مسئولانه در نظام جمهوری اسلامی هم‌راستا باشد.

در این پژوهش، تلاش شده است تا با بهره‌گیری از رویکردی تحلیلی-انتقادی، به بررسی ابعاد و الزامات طراحی الگوی آموزش مدیریت مالی با رویکرد الهی و فرهنگی پرداخته شود. مبنای این تحلیل، ترکیبی از آموزه‌های اسلامی در حوزه تعلیم و تربیت (با تأکید بر منابع قرآنی، روایات و اندیشه‌های تربیتی متفکران اسلامی نظیر شهید مطهری)، نظریه‌های معاصر یادگیری (نظیر یادگیری معنادار، یادگیری تحولی، و یادگیری مبتنی بر ارزش‌ها)، و مطالعات تطبیقی حوزه آموزش مدیریت است. علاوه بر آن، داده‌های حاصل از مطالعات موردی، گزارش‌های رسمی وزارت علوم و یافته‌های پژوهش‌های بین‌المللی نیز به‌عنوان شواهد زمینه‌ای مورد استفاده قرار گرفته‌اند. یکی از فرض‌های اساسی این مقاله آن است که آموزش مدیریت مالی در تراز انقلاب اسلامی، تنها در صورتی می‌تواند به هویت‌یابی حرفه‌ای و ارتقای اخلاق اقتصادی منجر شود که میان حوزه‌های اصلی یعنی محتوای آموزشی، روش تدریس و نظام ارزشیابی، هماهنگی هدفمند و مبتنی بر مبانی اسلامی برقرار گردد. در این راستا، مفهوم «مسئولیت‌پذیری الهی» به‌عنوان بدیلی برای رویکردهای صرفاً تخصص‌گرایانه و سودمحور، در مرکز توجه قرار گرفته است. مسئولیت‌پذیری الهی به معنای تعهد فردی و اجتماعی متخصص به پاسخ‌گویی در برابر خداوند، جامعه، و وجدان اخلاقی است که در نهایت به اعتماد عمومی، شفافیت مالی، و عدالت اقتصادی منتهی می‌شود. از منظر کاربردی نیز، طراحی این الگو می‌تواند راهگشای تحول در سیاست‌های کلان آموزش عالی کشور، طراحی برنامه‌های درسی جدید، تدوین منابع آموزشی بومی، و بازنگری در تربیت مدرسان باشد. به‌ویژه در شرایطی که کشور با بحران‌های اقتصادی، بی‌اعتمادی عمومی و فرسایش سرمایه اجتماعی مواجه است، تربیت مدیران مالی متعهد، دانا و مسئول، به یکی از ارکان حیاتی در تحقق بیانیه گام دوم انقلاب و نظام حکمرانی نوین جمهوری اسلامی بدل شده است. در مجموع، این پژوهش در پی پاسخ به این پرسش کلیدی است که چگونه می‌توان الگویی بومی، الهی و فرهنگی برای آموزش مدیریت مالی طراحی کرد که هم با اقتضائات تمدن ایرانی-اسلامی سازگار باشد و هم توان رقابت‌پذیری در عرصه جهانی را حفظ کند؟ در پاسخ به این پرسش، پژوهش به‌صورت گام‌به‌گام

به مبانی نظری موضوع، تحلیل وضعیت موجود آموزش مدیریت مالی در ایران، چالش‌های ساختاری و گفتمانی، مؤلفه‌های پیشنهادی الگوی مطلوب، و راهبردهای اجرایی می‌پردازد. در پایان، هدف مقاله ارائه چارچوبی برای «تربیت مدیر مالی در تراز انقلاب اسلامی» است که نه تنها به آموزش مهارت‌های فنی اکتفا نمی‌کند، بلکه تربیت شخصیتی، معنوی و اجتماعی دانشجویان را نیز در دستور کار قرار می‌دهد. چنین چارچوبی می‌تواند بستری برای پیوند میان دانش، ایمان و عمل فراهم سازد؛ پیوندی که لازمه گذار از آموزش صرف به «تعلیم و تربیت تمدن‌ساز» است.

۲. روش تحقیق

این پژوهش از نظر هدف، یک مطالعه توسعه‌ای-کاربردی و از نظر ماهیت و روش، کیفی از نوع تحلیل محتوای استقرایی و فراجتحلیل روایتی است. رویکرد پژوهش معطوف به طراحی الگوی بومی آموزش مدیریت مالی مبتنی بر ارزش‌های الهی، فرهنگی و اسلامی بوده و بر پایه تلفیقی از تحلیل نظری و مرور نظام‌مند ادبیات شکل گرفته است. در مرحله نخست، با استفاده از روش مرور نظام‌مند، منابع معتبر فارسی و لاتین در زمینه آموزش مدیریت مالی، نظریه‌های تربیتی، اخلاق حرفه‌ای، و مبانی اسلامی در تعلیم و تربیت گردآوری شد. معیارهای ورود به مطالعه، شامل جدید بودن (دهه اخیر)، ارتباط مستقیم با موضوع، و برخورداری از پشتوانه نظری معتبر بوده است. در مرحله دوم، با تحلیل محتوای استقرایی، مفاهیم کلیدی، چالش‌های شناسایی‌شده، و راهکارهای پیشنهادی از مطالعات استخراج گردید. در این راستا، تحلیل مفهومی متون صورت گرفت و مقوله‌های نهایی با شاخص‌های کلیدی جهت استفاده در الگوی پیشنهادی دسته‌بندی شدند. در مرحله سوم، یافته‌های نظری با تعالیم اسلامی در حوزه اقتصاد، مسئولیت‌پذیری مالی، عدالت، و تربیت انسان تراز انقلاب اسلامی تطبیق داده شد. به منظور اعتباربخشی به مفاهیم استخراج‌شده، از تکنیک مثلث‌سازی منابع (منابع نظری، اسناد اسلامی و مطالعات تجربی) استفاده شد. در نهایت، با ترکیب یافته‌های نظری، مستندات دینی و تحلیل شکاف‌های آموزشی موجود، چارچوب اولیه‌ای برای بازطراحی آموزش مدیریت مالی در تراز انقلاب اسلامی تدوین گردید. این چارچوب با تمرکز بر چهار محور محتوا، روش تدریس، ویژگی مدرس، و ارزیابی آموزشی تنظیم شده است. روش تحقیق حاضر تلاش دارد با اتکا به اسناد معتبر و تحلیل نظام‌مند، مسیری عقلانی، مستند و

قابل دفاع برای ارائه یک الگوی بومی در حوزه آموزش تخصصی مالی فراهم آورد که پاسخگوی نیازهای جامعه ایرانی، نسل جدید دانشجویان و اهداف متعالی نظام آموزشی اسلامی باشد.

۳. الگوی آموزشی متناسب با نسل Z با رویکرد الهی و فرهنگی در آموزش مدیریت مالی

۳-۱. نظریه‌های یادگیری با تأکید بر تربیت ارزشی

نظریه‌های یادگیری به عنوان چارچوب‌های مفهومی برای درک چگونگی فرایند آموزش، همواره نقش مهمی در طراحی برنامه‌های درسی و شیوه‌های تدریس ایفا کرده‌اند. اما در زمینه آموزش‌هایی که به دنبال تقویت ارزش‌های اخلاقی، مسئولیت‌پذیری و رشد درونی هستند، صرفاً توجه به انتقال دانش کافی نیست. در این حوزه، نظریه‌هایی مورد توجه قرار می‌گیرند که بر ساخت‌گرایی، یادگیری تجربی، و پرورش ابعاد ارزشی و اجتماعی فرد تأکید دارند. از جمله این نظریه‌ها، می‌توان به دیدگاه بیگز و تانگ (۲۰۱۱) در همسوسازی اهداف، فعالیت‌ها و ارزیابی‌ها اشاره کرد که یادگیری عمیق را در گرو انسجام میان اهداف ارزشی آموزش و روش‌های تدریس می‌داند. این دیدگاه، به‌ویژه در آموزش‌های تخصصی مانند مدیریت مالی، بر ضرورت جهت‌گیری آموزش به‌سوی «پاسخ‌گویی حرفه‌ای و اجتماعی» تأکید می‌کند. در حوزه آموزش ارزش‌محور به نسل جدید، نظریه‌های مرتبط با یادگیری هویتی و مبتنی بر معنا اهمیت مضاعف دارند. به‌ویژه نظریه سیمیلر و گریس (۲۰۱۶) درباره ویژگی‌های یادگیری نسل Z، بر این نکته تأکید می‌کند که نسل کنونی دانشجویان در جست‌وجوی معنا، عدالت و مشارکت اجتماعی‌اند و برای یادگیری اثربخش نیاز به پیوندی شخصی و اخلاقی با موضوعات درسی دارند. این نسل به آموزش‌هایی که تنها بر مهارت‌های فنی تمرکز دارد، پاسخ ضعیف‌تری می‌دهد مگر آنکه اهداف اخلاقی و اجتماعی نیز در آن برجسته باشد.

از منظر یادگیری اخلاقی، دیدگاه کولبرگ^۱ (۱۹۸۱) و پس از او ریکور^۲ (۱۹۹۲) بر شکل‌گیری قضاوت‌های اخلاقی و نقش گفتگو، تأمل، و انتخاب‌های ارزش‌محور در فرایند یادگیری تأکید دارند. براساس این دیدگاه‌ها، آموزش باید به‌گونه‌ای طراحی شود که دانشجو درگیر در موقعیت‌های اخلاقی

1. Kohlberg

2. Ricoeur

واقعی یا شبیه‌سازی شده شود و از طریق بحث، تحلیل، و تصمیم‌گیری، ظرفیت‌های اخلاقی خود را تقویت کند. همچنین نظریه پائولو فریره^۱ (۲۰۰۰) درباره آموزش رهایی‌بخش، که بر نقش آگاهی‌بخشی آموزش در تقویت مسئولیت‌پذیری اجتماعی تأکید دارد، می‌تواند مبنای الهام‌بخشی برای تدوین الگوی الهی-فرهنگی در آموزش مدیریت مالی باشد. در این چارچوب، یادگیری تنها به کسب مهارت نیست، بلکه شامل تربیت انسان متعهد، آگاه و مسئول در برابر جامعه است. با ترکیب این نظریه‌ها، می‌توان الگویی طراحی کرد که در آن دانشجو نه فقط به عنوان دریافت‌کننده اطلاعات، بلکه به مثابه عامل فعال تربیت اخلاقی و اجتماعی دیده شود. برای تحقق این هدف، طراحی محتوا، انتخاب روش‌های فعال (مانند آموزش مبتنی بر پروژه‌های اخلاق‌محور، تحلیل موارد واقعی، و گفت‌وگوهای ارزش‌محور)، و ارزیابی‌های ساختاریافته با محوریت ارزش‌ها ضرورت دارد.

۳-۲. مبانی اسلامی در تعلیم و تربیت و مسئولیت‌پذیری مالی

نظام تعلیم و تربیت در اندیشه اسلامی، صرفاً ابزاری برای انتقال دانش یا مهارت نیست، بلکه بستری برای رشد همه‌جانبه انسان با تأکید بر بعد الهی، اخلاقی و اجتماعی اوست. در این نگاه، آموزش نه تنها به عقل، بلکه به دل، اراده و مسئولیت انسان نیز توجه دارد. هدف نهایی تعلیم در اسلام، رسیدن به «عبد صالح» است؛ انسانی که در زندگی فردی و اجتماعی خود، به عدالت، امانت‌داری و پاسخ‌گویی پایبند است و همه فعالیت‌هایش را با نیت الهی تنظیم می‌کند (مطهری، ۱۳۸۷، ص ۳۴). قرآن کریم بارها به پیوند میان علم و عمل صالح تأکید می‌کند. در آیه ۲۸۲ سوره بقره که طولانی‌ترین آیه قرآن نیز هست، به وضوح اصولی همچون شفافیت مالی، نوشتن معاملات، عدالت و مسئولیت‌پذیری حقوقی مورد تأکید قرار گرفته است. این آیه که به «آیه دین» مشهور است، الگویی روشن برای اخلاق حرفه‌ای و تعهد در امور مالی ارائه می‌دهد. در این آیه، توصیه به نوشتن بدهی‌ها، حضور شاهد، پرهیز از ضرر به طرفین و رعایت امانت به عنوان اصول کلیدی یک نظام مالی سالم مطرح می‌شود (طوسی، ۱۴۰۲، ص ۶۰۷). در روایات اسلامی نیز آموزه‌های فراوانی درباره آموزش و مسئولیت مالی وجود دارد. پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: «طلب علم بر هر مسلمان واجب است»

(ابویعلی موصلی، ۱۳۶۳، حدیث ۲۸۳۷). اما در احادیث دیگر، تأکید می‌شود که علمی که به عمل منجر نشود، حسرت‌بار خواهد بود. این نشان می‌دهد که تعلیم در اسلام ناظر به پرورش مسئولیت اخلاقی در کنار دانش تخصصی است. همچنین در آثار اندیشمندان اسلامی مانند شهید مطهری و علامه طباطبائی، آموزش به‌عنوان فرایندی برای تقویت «خودآگاهی اخلاقی» و «مسئولیت در برابر خدا، خلق و خویش» مطرح شده است. مطهری (۱۳۸۷) در تبیین تفاوت تعلیم اسلامی با آموزش سکولار، بر این نکته تأکید می‌کند که در اسلام، علم باید در خدمت هدایت باشد، نه صرفاً ابزاری برای قدرت یا منفعت.

در حوزه مالی، آموزه‌های اسلامی همچون نهی صریح ربا، تأکید بر صداقت در معامله، نهی از غرر و احتکار، و تشویق به انفاق و زکات، مبانی بنیادینی را برای یک نظام مالی اخلاق‌محور و مسئولانه فراهم می‌آورند. آموزش مدیریت مالی در بستر اسلامی، باید این ارزش‌ها را از طریق مفاهیم کاربردی و نمونه‌های واقعی، در دانشجویان نهادینه کند. بنابراین، در تدوین الگوی آموزش مدیریت مالی با رویکرد الهی-فرهنگی، ضروری است که از این مبانی اسلامی بهره گرفته شود تا در کنار ارتقای دانش تخصصی، شخصیت اخلاقی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی فراگیران نیز تقویت شود. چنین رویکردی می‌تواند پایه‌گذار نسلی از مدیران مالی باشد که در کنار مهارت فنی، واجد هویت ایمانی و تعهد اجتماعی نیز هستند.

۳-۳. نقد رویکرد رایج در آموزش مدیریت مالی ایران

آموزش مدیریت مالی در دانشگاه‌های ایران عمدتاً تحت تأثیر الگوهای تکنیکی و مبتنی بر استانداردهای غربی شکل گرفته است. در این الگو، هدف اصلی آموزش، انتقال دانش تخصصی مالی با تأکید بر کارایی، سودآوری، و مهارت‌های کمی است؛ بی‌آنکه به زمینه‌های ارزشی، فرهنگی، یا اجتماعی دانشجویان توجه شود (برگرفته از رجب‌زاده و همکاران، ۱۳۹۹). تمرکز بر مفاهیمی چون حداکثرسازی ارزش سهام‌داران، بهینه‌سازی پرتفوی، یا تحلیل نسبت‌های مالی، هرچند از لحاظ فنی ضروری است، اما بدون پیوند با مسئولیت‌پذیری اجتماعی، عدالت مالی و امانت‌داری، باعث ایجاد شکاف میان آموزش و اهداف عالی تربیت انسانی می‌شود.

یکی از اشکالات اساسی در رویکرد موجود، نادیده گرفتن زمینه‌های فرهنگی و بومی جامعه ایران است. مطالب درسی اغلب بر اساس ترجمه کتاب‌های مرجع خارجی، بدون تطبیق با بافت اسلامی-ایرانی تدریس می‌شوند. این در حالی است که مطالعات متعدد تأکید کرده‌اند که آموزش مؤثر مدیریت مالی نیازمند بومی‌سازی و توجه به چارچوب‌های ارزشی محلی است (بهشتی‌نیا و کریمی، ۱۴۰۱، ص ۱۲۱۵). عدم پیوند میان دروس تخصصی مالی و مفاهیمی مانند عدالت اقتصادی، شفافیت، امانت‌داری، و حق الناس، باعث شکل‌گیری نگرش ابزاری به علم مالی شده که با روح تعلیم و تربیت اسلامی سازگار نیست. از سوی دیگر، روش‌های تدریس نیز عمدتاً به صورت سخنرانی‌های یکنواخت و مبتنی بر حفظیات است. کمتر از روش‌هایی چون تحلیل موردی، تفکر انتقادی، یا آموزش مبتنی بر ارزش استفاده می‌شود. نتیجه آنکه بسیاری از دانش‌آموختگان این رشته، در مواجهه با چالش‌های واقعی در محیط‌های کاری، فاقد چارچوب اخلاقی و توان تحلیل ارزشی در تصمیم‌گیری‌های مالی‌اند. در نهایت، این الگوی آموزشی فاقد تعامل مؤثر با تحولات فکری و روحی نسل Z است. این نسل، نیازمند معنا، عدالت و مشارکت فعال در یادگیری است (قریشی کولغانی و مهدوی‌فر، ۱۴۰۳، ص ۵) و بدون پاسخ‌گویی به این نیازها، آموزش مالی نمی‌تواند زمینه‌ساز تربیت مدیران مسئول و مؤمن باشد. بدین‌سان، ضرورت بازنگری در رویکرد رایج آموزش مدیریت مالی در ایران، بیش از پیش آشکار می‌شود.

۳-۴. ضرورت بازطراحی آموزش مدیریت مالی بر اساس جهت‌گیری الهی

با توجه به کاستی‌های بیان‌شده در آموزش رایج مدیریت مالی، ضرورت بازنگری در این حوزه اجتناب‌ناپذیر است. جامعه ایران، به‌ویژه در فضای پس از بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، نیازمند مدیرانی است که نه تنها متخصص و فنی باشند، بلکه نسبت به مسائل انسانی، اخلاقی و الهی در تصمیم‌های مالی حساسیت داشته باشند (رهبر انقلاب، ۱۳۹۷). جهت‌گیری الهی-فرهنگی در آموزش مدیریت مالی به این معناست که آموزش از یک برنامه صرفاً مهارت‌محور به الگویی تبدیل شود که در آن اخلاق، عدالت، امانت‌داری و نفع عمومی در کنار سودآوری و کارآمدی قرار گیرد. این جهت‌گیری با آموزه‌های قرآنی مانند «كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ» (طه، ۸۱) و «وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ» (بقره، ۱۸۸) همخوانی دارد، و همچنین با نظریه‌های معاصر یادگیری ارزش‌محور و تربیت مسئولانه

نسل جدید (بیگز و تانگ، ۲۰۱۱) سازگار است. در این میان، بازطراحی آموزش باید در چهار سطح رخ دهد (رحمانیان کوشککی و همکاران، ۱۴۰۰ و حسینی لرگانی و مجتبی زاده، ۱۴۰۱):

۱. بازنگری در محتوا و سرفصل‌ها با افزودن مباحثی همچون عدالت مالی، شفافیت بودجه‌ای، اخلاق در تصمیم‌گیری مالی؛

۲. تغییر در روش تدریس با تمرکز بر یادگیری تعاملی، مسئله‌محور، و مبتنی بر ارزش‌ها؛

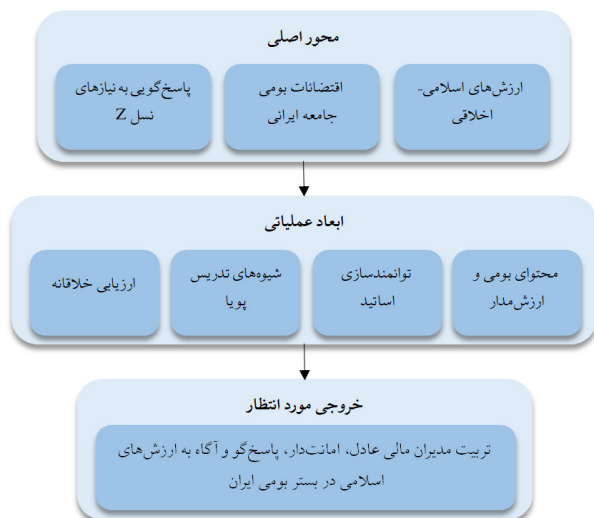
۳. تربیت استادانی میان‌رشته‌ای که هم دانش تخصصی مالی و هم نگرش الهی و تربیتی داشته باشند؛

۴. بازسازی نظام ارزشیابی دانشجویان با سنجش توان تحلیل اخلاقی، تصمیم‌سازی مسئولانه، و مشارکت در پروژه‌های عمومی.

این تحول، نه فقط در پاسخ به نیازهای فرهنگی-ارزشی جامعه ایران ضروری است، بلکه پاسخی راهبردی به مطالبات نسل Z و زمینه‌ساز ارتقای سرمایه اجتماعی در نظام مالی کشور خواهد بود. در مجموع، بازطراحی آموزش مدیریت مالی با رویکرد الهی و بومی می‌تواند نقطه عزیمت مناسبی برای بازآفرینی نقش دانشگاه در تربیت مدیران متعهد و ساخت جامعه‌ای عادلانه‌تر و معنوی‌تر باشد.

۳-۵. چارچوب پیشنهادی آموزش مدیریت مالی با رویکرد الهی-فرهنگی

نمودار (۱)، چارچوب مفهومی الگوی آموزش مدیریت مالی با رویکرد الهی و فرهنگی را به صورت نظام‌مند نشان می‌دهد. طراحی این الگو، نیازمند تلفیق سه محور کلیدی است: ارزش‌های اسلامی-اخلاقی، اقتضانات بومی جامعه ایرانی و تحولات نسلی به‌ویژه در نسل Z. این چارچوب تلاش دارد تا فراتر از آموزش صرف مفاهیم فنی و مهارتی، به پرورش انسانی مسئول، امانت‌دار و عدالت‌محور در عرصه مالی بپردازد.

نمودار ۱. چارچوب مفهومی الگوی آموزش مدیریت مالی با رویکرد الهی و فرهنگی

۳-۵-۱. محورهای اصلی الگوی پیشنهادی

محور نخست: ارزش‌های اسلامی-اخلاقی (مبنای هویت‌بخشی و معنا در آموزش مالی)

مدیریت مالی در بستر اسلامی صرفاً فن یا ابزاری برای حداکثرسازی سود نیست، بلکه بستری برای تحقق عدالت، امانت‌داری، شفافیت و پاسخ‌گویی در نظام مالی است. در این چارچوب، مفاهیم اصلی آموزش مالی بازتعریف می‌شوند:

- **عدالت مالی و نفع عمومی:** به جای تمرکز صرف بر سود شخصی، آموزش مدیریت مالی باید هدفش را در راستای منافع عمومی، توزیع عادلانه ثروت، و کاهش نابرابری قرار دهد. مفاهیمی چون «سود»، «بازده»، یا «ریسک» باید با ملاحظات اخلاقی و مصالح جمعی تحلیل شوند. آیات قرآنی مانند سوره بقره (۲۷۹) یا سوره طه (۱۱۲) این جهت‌گیری را مورد تأکید قرار داده‌اند.
- **امانت‌داری و تقوا:** مدیر مالی در چارچوب اسلامی نه تنها نسبت به سرمایه‌گذاران بلکه در برابر خداوند و جامعه مسئول است. در آموزش حسابرسی، گزارشگری مالی و بودجه‌ریزی، باید ابعاد اخلاقی و امانت‌داری مالی برجسته شود.

• پاسخ‌گویی و شفافیت: در شرایط کنونی بحران اعتماد عمومی به نظام مالی، تربیت مدیرانی که به پاسخ‌گویی، شفافیت اطلاعات و رعایت حق الناس متعهد باشند، ضرورت دارد. استفاده از منابعی چون آثار مطهری (۱۳۸۷) و طوسی (۱۴۰۲) می‌تواند در این مسیر الهام‌بخش باشد.

محور دوم: اقتضانات بومی جامعه ایرانی (زمینه فرهنگی، نهادی و اقتصادی آموزش)

برای آنکه آموزش مالی معنادار باشد، باید با واقعیت‌های اقتصادی، نهادی و فرهنگی کشور همخوانی داشته باشد. این سازگاری هم در انتخاب محتوا و هم در شیوه تدریس و ارزشیابی اهمیت دارد.

• انطباق محتوای آموزشی با ساختار اقتصادی ایران: اقتصاد ایران دارای ویژگی‌هایی چون نقش بالای دولت، نظام بانکداری اسلامی و محدودیت‌های ناشی از تحریم‌هاست. آموزش مالی باید به جای انتقال صرف مفاهیم مالی غربی، به تحلیل کارکرد این مفاهیم در بستر ایران بپردازد (مانند ساختار سرمایه در شرکت‌های دولتی یا حاکمیت شرکتی در اقتصاد شبه‌دولتی و اقتصاد مقاومتی).

• طراحی میان‌رشته‌ای با حضور علوم اسلامی و انسانی: یکی از نوآوری‌های این چارچوب، تأکید بر همکاری میان اساتید مالی با اساتید علوم اسلامی و تربیتی است. طراحی دروسی که در آن، اصول فقهی مانند منع ربا یا سازوکار وقف، به‌صورت تحلیلی در کنار مفاهیم نوین مالی آموزش داده شود، امکان‌پذیر و مؤثر است.

• استفاده از منابع و مثال‌های بومی: به‌جای تکیه صرف بر منابع ترجمه‌ای، بهره‌گیری از داده‌های مالی داخلی، گزارش‌های نهادهای ایرانی (مانند بانک مرکزی، بورس ایران) و مطالعه موردی نهادهای موفق بومی، به افزایش هویت علمی و کاربردی آموزش کمک می‌کند.

محور سوم: پاسخ‌گویی به نیازهای تربیتی و شناختی نسل Z (انگیزش، ارزش‌محوری و مشارکت)

نسل Z با نسل‌های قبلی تفاوت‌های بنیادین دارد. این نسل جوای معنایی، حساس به عدالت، آشنا با فناوری و منتقد سیستم‌های بسته و غیرشفاف است. آموزش باید با این ویژگی‌ها هماهنگ شود:

• یادگیری فعال و ارزش‌محور: آموزش مدیریت مالی باید دانشجویان را از شنوندگان منفعل، به تحلیل‌گران مشارکت‌جو تبدیل کند. استفاده از پروژه‌های گروهی، تحلیل مسائل واقعی سازمانی

و تمرین‌های اخلاق‌محور، به‌ویژه در قالب یادگیری مبتنی بر مسئله^۱ تجربه یادگیری را عمیق و مؤثر می‌کند.

• استفاده از فناوری و رسانه: یادگیری ترکیبی^۲ استفاده از ویدیوهای تحلیلی، شبیه‌سازی‌های مالی و اپلیکیشن‌های تحلیل داده، می‌تواند آموزش را برای این نسل جذاب‌تر و مؤثرتر سازد.

• تقویت هویت و مسئولیت‌پذیری اجتماعی: پیوند دادن آموزش مالی با مفاهیمی چون هویت ملی-دینی، مأموریت اجتماعی مدیر مالی و نقشی که او در ایجاد عدالت مالی ایفا می‌کند، می‌تواند دغدغه‌های معنایی نسل Z را پاسخ دهد.

بر مبنای محورهای فوق می‌بایست تغییراتی نظام‌مند در محتوای دروس، ویژگی‌های مدرس، شیوه‌های تدریس و نحوه ارزشیابی انجام گیرد که در ادامه به آن اشاره می‌شود.

۳-۵-۲. ابعاد چهارگانه عملیاتی چارچوب پیشنهادی

بر مبنای سه محور اصلی فوق، می‌توان چهار بعد کلیدی را برای طراحی آموزش مدیریت مالی با رویکرد الهی-فرهنگی شناسایی کرد:

بعد نخست؛ محتوای دروس

محتوای دروس مدیریت مالی در این چارچوب باید حاوی مؤلفه‌هایی باشد که عدالت اقتصادی، امانت‌داری، پرهیز از ربا، شفافیت مالی و پاسخ‌گویی را نه تنها به عنوان اصول اخلاقی بلکه به عنوان مبانی علمی مدیریت مالی معرفی کند. برای نمونه، مفاهیمی چون ارزش زمانی پول، بودجه‌ریزی، تحلیل ریسک و ساختار سرمایه باید با اصول اسلامی مانند منع ربا، عدالت توزیعی، وقف و زکات پیوند

۱. یادگیری مبتنی بر مسئله (Problem-Based Learning) یک روش آموزشی فعال است که در آن دانشجویان با یک مسئله واقعی یا شبیه‌سازی‌شده مواجه می‌شوند و باید با تحقیق، تحلیل، کار تیمی و استدلال راه‌حلی برای آن بیابند. نمونه‌هایی از این نوع یادگیری در مدیریت مالی می‌توان به بررسی یک تصمیم مالی واقعی با ابعاد اخلاقی (مثلاً سرمایه‌گذاری در حوزه‌های مشکوک از نظر شرعی) و تحلیل پرونده‌ای از فساد مالی یا عدم شفافیت در صورت‌های مالی با دیدگاه ارزشی اشاره کرد.

بخورند. بهره‌گیری از آیات مرتبط (مانند سوره بقره، ۲۷۵-۲۸۲) و دیدگاه‌های اسلامی در مالی اسلامی (سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی، ۲۰۲۵) در تدوین این محتوا ضروری است.

بعد دوم؛ ویژگی‌های مدرس

در این الگو، مدرس صرفاً یک انتقال‌دهنده اطلاعات فنی نیست، بلکه مربی‌ای ارزش‌مدار، تربیت‌محور و چندبُعدی است. چنین مدرسی باید از سواد دینی-اخلاقی، بینش میان‌رشته‌ای و مهارت‌های تربیتی نوین برخوردار باشد. آشنایی با اصول تعلیم و تربیت اسلامی، مانند رشد متوازن عقل، قلب و عمل، شناخت مفاهیم کلیدی چون امانت‌داری، عدالت، و تقوا در امور مالی، و توانایی تحلیل اخلاقی موقعیت‌های واقعی، از جمله شایستگی‌های ضروری برای این نقش است. از سوی دیگر، مدرس باید توانایی به‌کارگیری روش‌های نوین تدریس و ارزشیابی مبتنی بر ارزش‌ها را داشته باشد. چنین استادی باید درک عمیقی از اقتضائات نسلی، به‌ویژه نسل جدید، داشته باشد و بتواند بین محتوای علمی و دغدغه‌های ارزشی دانشجویان پیوند ایجاد کند. همچنین، توانایی طراحی محیط یادگیری تعاملی، ایجاد فضای گفتگو پیرامون مسائل اخلاقی و استفاده از تجربیات شخصی برای الهام‌بخشی، از دیگر ویژگی‌های کلیدی او است.

بعد سوم؛ شیوه‌های تدریس و یادگیری

شیوه‌های تدریس در این الگو باید براساس یادگیری فعال، مسئله‌محور و ارزش‌محور طراحی شوند. استفاده از موارد اخلاقی واقعی، بحث‌های کلاسی پیرامون تصمیمات مالی در شرایط بحرانی، و پروژه‌های گروهی با رویکرد عدالت اجتماعی و شفافیت، از روش‌های پیشنهادی است. دانشجویان باید با مسائل واقعی در سازمان‌های اجتماعی و اقتصادی مواجه شوند تا مسئولیت‌پذیری، تفکر نقادانه و دیدگاه اخلاقی در آنها تقویت شود. رویکرد یادگیری مبتنی بر تجربه^۱ نیز نقش مهمی در تثبیت مفاهیم دارد.

۱. یادگیری مبتنی بر تجربه (Experiential Learning) فرایندی است که طی آن افراد دانش، مهارت و نگرش‌های جدید را از طریق تجربه‌های مستقیم و فعال، در ارتباط با زندگی واقعی یا شبیه‌سازی‌شده، کسب می‌کنند. نمونه‌هایی از این نوع یادگیری در مدیریت مالی می‌توان به اجرای پروژه مالی واقعی مانند تحلیل بودجه یک سازمان؛ شبیه‌سازی جلسات تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاری در قالب بازی نقش (Role Play) و تحلیل یک پرونده واقعی تخلف مالی با مشارکت فعال دانشجویان در قضاوت اخلاقی اشاره کرد.

بعد چهارم؛ روش‌های ارزشیابی

نظام ارزشیابی در این چارچوب باید بازتاب‌دهنده تربیت ارزشی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی باشد. به‌جای تمرکز صرف بر نمرات کمی و آزمون‌های بسته، ارزشیابی‌های عملکردی، پرتفوی اخلاقی دانشجو، گزارش‌های تأملی^۱ و پروژه‌های خدماتی اجتماعی می‌توانند در سنجش رشد اخلاقی و مسئولیت‌پذیری مالی دانشجویان مؤثر باشند. این ابزارها به سنجش عمیق‌تر مفاهیمی همچون عدالت مالی، امانت‌داری و شفافیت کمک کرده و دانشجویان را به درک عملی و مسئولانه از نقش خود در جامعه مالی سوق می‌دهد.

۳-۵-۳. خروجی مورد انتظار

این چارچوب در پی تربیت مدیر مالی است که:

- نه تنها دانش تخصصی، بلکه درک عمیق از مسئولیت اجتماعی-الهی خود داشته باشد؛
 - بتواند در شرایط پیچیده اقتصادی، تصمیماتی اخلاقی، شفاف و در جهت عدالت مالی اتخاذ کند؛ و
 - به‌عنوان فردی امانت‌دار و پاسخ‌گو، اعتماد جامعه به نظام مالی کشور را ارتقا دهد.
- برای تحقق این هدف، بازنگری ساختاری در محتوای درسی، تربیت اساتید چندبعدی، و حمایت نهادی از الگوهای نوین آموزشی در کشور ضروری است.

۳-۶. تحلیل چالش‌ها و راهکارهای پیاده‌سازی الگوی آموزش مدیریت مالی با رویکرد الهی-فرهنگی

اجرای الگوی بومی آموزش مدیریت مالی با رویکرد الهی-فرهنگی در نظام آموزش عالی ایران، با مجموعه‌ای از چالش‌های چندسطحی روبه‌رو است که از سطوح سیاست‌گذاری کلان تا فرایندهای

۱. گزارش‌های تأملی (Reflection Reports) گزارش‌هایی است که دانشجو پس از انجام یک فعالیت آموزشی یا تجربی، با نگاهی درونی و تحلیلی به آن تجربه می‌نویسد. در این نوع گزارش، تمرکز بر این است که دانشجو چه تجربه‌ای را پشت سر گذاشته؟ چه چیزی آموخته؟ و در آینده چگونه می‌خواهد رفتار یا عملکردش را بهبود دهد؟ مثلاً اگر دانشجو در یک پروژه تحلیل اخلاقی یک تصمیم سرمایه‌گذاری شرکت مشارکت کرده باشد، در گزارش تأملی خود می‌نویسد که آیا صرفاً به سود توجه داشته یا به پیامدهای اجتماعی هم فکر کرده؟ در تصمیم‌گیری مالی چه ارزش‌هایی برایش مهم بوده؟ اگر دوباره به عقب برگردد، چه تصمیمی خواهد گرفت و چرا؟

تدریس و یادگیری در کلاس درس را دربرمی گیرد که در ادامه به آن اشاره می شود (بهشتی نیا و کریمی، ۱۴۰۱؛ قریشی کولغانی و مهدوی فر، ۱۴۰۳؛ ریبری و همکاران،^۱ ۲۰۲۵).

در سطح ساختاری و سیاستی، غلبه نگاه مهارتی و بازارمحور بر برنامه های درسی رشته مدیریت مالی، مانع از توجه جدی به تربیت ارزشی و فرهنگی مدیران آینده شده است. سیاست های کلان آموزشی عمدتاً بر مهارت های فنی و ورود سریع به بازار سرمایه یا خدمات مالی متمرکز بوده اند و کمتر به اهدافی مانند عدالت اقتصادی، امانت داری یا نفع عمومی پرداخته اند. همچنین، نبود حمایت نهادی از طراحی دروس میان رشته ای یا افزودن مؤلفه های اخلاقی و الهی، انگیزه استادان برای نوآوری در محتوای درسی را کاهش داده است.

در سطح فرهنگی و گفتمانی نیز مقاومت هایی وجود دارد. برخی استادان و دانشجویان، ورود آموزه های دینی یا ارزش محور به دروسی مانند مدیریت سرمایه گذاری، بودجه ریزی یا تحلیل مالی را با نگرانی از «غیرعلمی» شدن یا «تقلیل استاندارد» تلقی می کنند. افزون بر این، فضای رسانه ای و دیجیتال که نقش پررنگی در شکل گیری ذهنیت و هویت نسل Z دارد، اغلب فاقد پرداختن به مفاهیم الهی و اخلاقی در حوزه مالی است. این گسست، آموزش ارزشی در حوزه مدیریت مالی را از تجربه زیسته دانشجویان دور می سازد.

در سطح حرفه ای و آموزشی نیز مشکلاتی مانند ناآشنایی مدرسان با روش های تربیت ارزش محور، کمبود منابع بومی سازی شده در مدیریت مالی اسلامی، و فشار نظام ارزشیابی کمی باعث می شود حتی مدرسان علاقه مند، ابزار و سازوکار مؤثری برای اجرای آموزش معناییان نداشته باشند.

با توجه به چالش های فوق، راهبردهایی برای تحقق تدریجی و عملی الگوی آموزش مدیریت مالی با رویکرد الهی-فرهنگی در جدول (۱) پیشنهاد شده است:

جدول ۱. راهبردهای پیشنهادی برای اجرای مؤثر الگوی بومی آموزش حسابداری با رویکرد الهی-فرهنگی

چالش‌ها	راهبردهای پیشنهادی
تمرکز صرف بر آموزش مهارتی و تکنیکی	درج اهداف تربیتی، ارزشی و اجتماعی در برنامه درسی رسمی مدیریت مالی و سند تحول علوم اقتصادی و مدیریتی
کمبود منابع بومی و اسلامی	تدوین کتاب‌ها و جزوات میان‌رشته‌ای با محوریت مالی اسلامی، عدالت اقتصادی و مسئولیت اجتماعی در بستر ایران
ضعف تعامل میان علوم اسلامی و مالی	تشکیل کارگروه‌های مشترک بین دانشکده‌های مدیریت، اقتصاد و الهیات برای طراحی محتوای آموزشی تلفیقی
نگرش منفی به پیوند دین و آموزش تخصصی	تولید گزارش‌های مستند از تجارب موفق دانشگاهی و جهانی در آموزش اخلاق مالی و مدیریت مبتنی بر ارزش
ضعف مهارت‌های تربیتی اساتید	طراحی کارگاه‌های بازآموزی در حوزه تعلیم و تربیت اسلامی، تحلیل اخلاقی مسائل مالی و روش‌های تدریس نوین
بی‌توجهی به اقتضانات نسل Z	بهره‌گیری از فناوری‌های آموزشی، پلتفرم‌های تعاملی، پادکست‌های اخلاقی محور و محتوای متناسب با روحیات نسل جدید

۴. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در فضای پرشتاب تحولات اجتماعی، اقتصادی و نسلی ایران، به‌ویژه با ظهور نسل Z در آموزش عالی، دیگر نمی‌توان آموزش مدیریت مالی را صرفاً محدود به انتقال دانش فنی و تکنیکی دانست. این پژوهش تلاش کرده است با نگاهی تحلیلی، انتقادی و اسلامی، الگویی برای آموزش مدیریت مالی طراحی کند که در تراز انقلاب اسلامی باشد؛ الگویی که بر اساس سه محور کلیدی ارزش‌های اسلامی-اخلاقی، اقتضانات بومی جامعه ایرانی و نیازهای تربیتی نسل Z طراحی شده و هدف آن تربیت مدیرانی متعهد، دانا و مسئول است. پژوهش حاضر با تلفیق مبانی نظری روزآمد در حوزه یادگیری ارزشی، تحلیل مستند منابع اسلامی و مرور نظام‌مند پیشینه‌های پژوهشی، به این جمع‌بندی می‌رسد که الگوی موجود آموزش مدیریت مالی در ایران با اتکای بیش از حد به منابع ترجمه‌ای، تمرکز صرف بر سودآوری و فقدان

توجه به ابعاد ارزشی، ناتوان از تربیت متخصصانی مسئول، اخلاق مدار و عدالت طلب است. در مقابل، الگوی پیشنهادی این پژوهش به دنبال ایجاد پیوند میان تخصص مالی و مسئولیت پذیری الهی است؛ پیوندی که هم ریشه در قرآن، سنت و اندیشه اسلامی دارد و هم پاسخ گوی تحولات جهانی در حوزه اخلاق حرفه ای مالی است. این پژوهش با بهره گیری از منابع اسلامی، نظریه های یادگیری معاصر و مرور تطبیقی مطالعات داخلی و بین المللی، تلاش کرده است تا دیدگاهی چندلایه و ترکیبی نسبت به موضوع آموزش مدیریت مالی با رویکرد الهی و فرهنگی ارائه دهد. همچنین، چارچوب پیشنهادی پژوهش که در چهار سطح محتوای دروس، ویژگی مدرسان، شیوه های تدریس و ارزشیابی طراحی شده، دارای انسجام عملی و نظری است و قابلیت اجرایی شدن در محیط دانشگاهی را داراست. پیشنهادی های پژوهشی بررسی شده در پژوهش، علیرغم بیان ارزشمند دغدغه های ارزشی در آموزش مدیریت، اغلب به آسیب شناسی سطحی، تحلیل محتوا یا ارائه راهکارهای کلی بسنده کرده اند. نوآوری پژوهش حاضر در آن است که برای نخستین بار، با ترکیب داده های کیفی، اسناد اسلامی و الزامات نسلی، به طراحی یک مدل جامع، بومی و عملیاتی پرداخته و مسئولیت پذیری الهی را به عنوان هسته مرکزی آموزش مدیریت مالی مطرح می سازد.

برای تحقق عملی این الگو، باید هم زمان اقداماتی چندسطحی در حوزه سیاست گذاری آموزشی، برنامه ریزی درسی، تربیت اساتید، و حمایت از منابع علمی صورت گیرد. در ادامه، برخی پیشنهادها ی عملی در سطوح مختلف ارائه می شود:

۱. پیشنهادهای اجرایی برای دانشگاه ها و سیاست گذاران:

• بازنگری در سرفصل های دروس مدیریت مالی با تمرکز بر عدالت اقتصادی، امانت داری و شفافیت؛

• ایجاد واحدهای میان رشته ای با مشارکت اساتید علوم اسلامی و مالی؛

• حمایت از طراحی و چاپ منابع آموزشی بومی، مطالعات موردی اخلاق محور و محتوای چندرسانه ای.

۲. پیشنهادهای مدیریتی:

• تربیت و توانمندسازی اساتید در حوزه اخلاق حرفه ای و تعلیم و تربیت اسلامی؛

- تشویق دانشگاه‌ها به ایجاد گروه‌های مطالعاتی برای بازطراحی دروس مدیریت با رویکرد ارزشی؛
- ایجاد نظام پاداش دهی برای نوآوری‌های آموزشی با رویکرد الهی-فرهنگی.

۳. پیشنهادهای پژوهشی:

- انجام مطالعات میدانی درباره اثرات آموزش ارزش‌محور در مدیریت مالی بر رفتار حرفه‌ای دانشجویان و فارغ‌التحصیلان؛

- طراحی ابزارهای ارزیابی ارزش‌محور در آموزش مالی؛

- تحلیل تطبیقی الگوهای آموزش اخلاقی در مدیریت مالی در دیگر کشورهای اسلامی با ایران.

۴. پیشنهادهای مهارتی برای مدرسان و دانشجویان:

- توانمندسازی اساتید در زمینه آموزش ارزش‌محور، تحلیل اخلاقی مسائل مالی، و تربیت معنوی دانشجویان؛

- آموزش مهارت‌های تصمیم‌گیری اخلاقی، تحلیل ارزش‌مدار داده‌های مالی، و مسئولیت‌پذیری اجتماعی به دانشجویان؛

- برگزاری کارگاه‌هایی با تمرکز بر «مدیریت مالی و پاسخ‌گویی الهی».

در نهایت، این پژوهش گامی در جهت طراحی الگویی متعهد به مبانی انقلاب اسلامی برای آموزش تخصصی مدیریت مالی است. پیاده‌سازی چنین الگویی می‌تواند زمینه‌ساز پرورش نسلی از مدیران مالی باشد که نه تنها از دانش و مهارت کافی برخوردارند، بلکه در برابر خدا، جامعه و وجدان خود نیز پاسخ‌گو هستند. این نسل، موتور محرک عدالت اقتصادی، شفافیت نهادی و اعتماد عمومی در جامعه ایران خواهد بود؛ امری که تنها با آموزش مسئولانه و جهت‌دار ممکن است.

منابع

- ابویعلی موصلی، احمد بن علی. (۱۳۶۳). مسند ابی یعلی (تحقیق: حسین سلیم اسد). دمشق: دارالمأمون للتراث. https://islamport.com/l/mtn/1141/1008.htm?utm_source=chatgpt.com
- بهشتی نیا، ادریس، و کریمی، افشین. (۱۴۰۱). نقد و بررسی دیدگاه‌های موافقان و مخالفان بومی سازی علوم انسانی در ایران. ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران، ۵(۱۰)، ۱۲۱۱-۱۲۴۳. <https://doi.org/10.30510/psi.2022.321572.2859>
- حسینی لرگانی، سیده مریم، و مجتبی زاده، محمد. (۱۴۰۱). طراحی و اعتباریابی الگوی برنامه درسی برای نظام آموزش عالی ایران. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۲۴(۳)، ۲۳-۵۱. https://journal.irphe.ac.ir/article_702956.html
- رجب‌زاده، آرمین، مرتضوی، مهدی، دوستار، محمد، و آخوندی، نسرین. (۱۳۹۹). توسعه چارچوب مفهومی ظرفیت‌سازی سازمانی بخش آموزش عالی جهت پاسخگویی به انتظارات جامعه: رویکرد تحلیل مضمون، پژوهش‌های مدیریت منابع سازمانی. ۱۰(۲)، ۴۵-۷۳. <https://doi.org/20.100.73-45>. 1.1.22286977.1399.10.2.3.1
- رحمانیان کوشککی، عبدالرسول، برزگر، بهرام، و کمالی‌راد، اسماعیل. (۱۴۰۰). طراحی مدل بهبود کیفیت آموزش حسابداری از طریق بررسی روابط بین عوامل مؤثر بر روش‌های تدریس، پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۱۱(۴۱)، ۱۳۹-۱۶۶. <https://doi.org/10.22051/JERA.2020.29647.2619>
- رضایی، رضا، ابراهیمی قزاقینی، محسن، خطیبی یکتا، مهران، و اباذری، الهویردی. (۱۴۰۳). نقش مدیریت مالی، روانشناسی و آموزه‌های دینی در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی، چهارمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های مدیریت، تعلیم و تربیت در آموزش و پرورش، تهران. <https://civilica.com/doc/2237420>
- رهبر انقلاب. (۱۳۹۷). بیانیه گام دوم انقلاب خطاب به ملت ایران. تهران: دفتر نشر آثار مقام معظم رهبری. <https://khameneibook.ir>
- زمانیان، عیسی، خاکباز، عظیمه سادات، و یوسف‌زاده چوسری، محمدرضا. (۱۴۰۲). ارائه الگوی برنامه درسی برای تحقق رسالت دانشگاه نسل چهارم از نوع ایرانی-اسلامی، مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، ۲۸، ۲۹۷-۳۲۴. <https://www.sid.ir/paper/1499144/fa>

- طوسی، محمد بن حسن. (۱۴۰۲). مجمع البیان فی تفسیر القرآن. قم: مؤسسه الاعلمی.
- قریشی کولغانی، اسما، و مهدوی‌فر، سهیلا. (۱۴۰۳). چالش‌های آموزشی نسل Z در مواجهه با تحولات سریع فناوری: الزامات تربیتی و روش‌های نوین تدریس، سومین همایش ملی امور تربیتی، یزد. <https://civilica.com/doc/2279480>
- گرمه، علی و عامریان، علیرضا، و ابوالحسنی، موسی. (۱۴۰۳). مدیریت مالی از دیدگاه ادیان مختلف با محوریت اسلام، پانزدهمین کنفرانس بین‌المللی حسابداری، مدیریت و نوآوری در کسب و کار، تهران. <https://civilica.com/doc/2185585>
- محمودی‌فرد، علیرضا، و ملکی، علی. (۱۴۰۲). تحلیل و بررسی انتقادی تأثیر هوش مصنوعی بر مدیریت مالی و ارزش تجاری در عصر دیجیتال استراتژی و امروزی، اولین کنفرانس ملی رهیافت‌های نوین مدیریت، اقتصاد، تجارت جهانی، حسابداری و بانکداری در هزاره سوم، اهواز. <https://civilica.com/doc/1894786>
- مطهری، مرتضی. (۱۳۸۷). مجموعه آثار، جلد ۲۴: تعلیم و تربیت در اسلام. تهران: صدرا.

References

- AAOIFI. (2025). Accounting, Auditing and Governance Standards. Manama: Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions. <https://aaoifi.com/product/accounting-auditing-and-governance-standards-2/?lang=en>
- Abū Ya'la al-Mawṣilī, A. ibn 'A. (1984). Musnad Abī Ya'lā (H. S. Asad, Ed.). Dār al-Ma'mūn lil-Turāth. https://islamport.com/l/mtn/1141/1008.htm?utm_source=chatgpt.com
- Beheshtinia, E., & Karimi, A. (2022). A critical review of the perspectives of proponents and opponents of the localization of humanities in Iran. *Iranian Political Sociology Monthly*, 5(10), 1211–1243. <https://doi.org/10.30510/psi.2022.321572.2859> [In Persian]
- Biggs, J., & Tang, C. (2011). *Teaching for quality learning at university* (4th ed.). McGraw-Hill Education.
- Çelikhan, S. (2013). A Model of Financial Management in Education System. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 89, 612-616. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.08.903>

- Dusuki, A. W., & Abdullah, N. I. (2007). Maqasid al-Shariah, Maslahah, and corporate social responsibility. *The American Journal of Islamic Social Sciences*, 24(1), 25-45. <https://doi.org/10.35632/ajis.v41i1.3417>
- Freire, P. (2000). *Pedagogy of the oppressed* (30th Anniversary ed.). Continuum.
- Ghermeh, A., Amrian, A., & Abolhasani, M. (2024). Financial management from the perspective of different religions with an emphasis on Islam. *15th International Conference on Accounting, Management, and Business Innovation*, Tehran. <https://civilica.com/doc/2185585> [In Persian]
- Hoseini Lorgani, S. M., & Mojtazadeh, M. (2022). Designing and validating a curriculum model for Iran's higher education system. *Journal of Research and Planning in Higher Education*, 24(3), 23-51. https://journal.irphe.ac.ir/article_702956.html [In Persian]
- Kohlberg, L. (1981). *Essays on Moral Development, Vol. I: The Philosophy of Moral Development*. Harper & Row.
- Lappay, K. T., Banu, A., Radhakrishna, H., Megha, S., Kumar, M. D., & Krupa, S. (2025). Empowering Financial Futures: Financial Literacy and Financial Attitude Influencing Financial Behavior Among University Students in the Digital Age. In *Sustainable Digital Technology and Ethics in an Ever-Changing Environment*, 1, 117-130. Cham: Springer Nature Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-031-86712-5_9
- Lee, Y. C. (2025). Changes in learning outcomes of students participating in problem-based learning for the first time: A case study of a financial management course. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 34(1), 511-530. <https://doi.org/10.1007/s40299-024-00873-y>
- Mahmoudifard, A., & Maleki, A. (2023). A critical review of the impact of artificial intelligence on financial management and business value in the digital era. *1st National Conference on New Approaches to Management, Economics, Global Trade, Accounting, and Banking in the Third Millennium*, Ahvaz. <https://civilica.com/doc/1894786> [In Persian]
- Motahhari, M. (2008). *Collected Works, Vol. 24: Education and Training in Islam*. Tehran: Sadra. [In Persian]
- Noruzi, M., Chitsazian, A., & Sayyed Tabatabai, S. M. (2022). Organizational behavior management researches with an Islamic approach: a domain review. *Scientific Journal of Islamic Management*, 30(1), 113-164. <https://doi.org/20.1001.1.22516980.1401.30.1.6.5>

- Qureshi Koulaghani, A., & Mahdavi-Far, S. (2024). Educational challenges of Generation Z in facing rapid technological transformations: Pedagogical requirements and new teaching methods. *3rd National Conference on Educational Affairs*, Yazd. <https://civilica.com/doc/2279480> [In Persian]
- Rahmanian Koushkaki, A., Barzegar, B., & Kamali Rad, E. (2021). Designing a model for improving the quality of accounting education by examining the relationships among influential teaching method factors. *Experimental Accounting Research*, 11(41), 139–166. <https://doi.org/10.22051/JERA.2020.29647.2619> [In Persian]
- Rajabzadeh, A., Mortazavi, M., Doustar, M., & Akhoondi, N. (2020). Developing a conceptual framework for organizational capacity building in higher education to meet societal expectations: A thematic analysis approach. *Organizational Resources Management Research*, 10(2), 45–73. <https://doi.org/20.1001.1.22286977.1399.10.2.3.1> [In Persian]
- Rezaei, R., Ebrahimi Qaraeini, M., Khatibi Yekta, M., & Abazari, A. (2024). The role of financial management, psychology, and religious teachings in economic decision-making. *4th International Conference on Management, Education and Training Research in Education*, Tehran. <https://civilica.com/doc/2237420> [In Persian]
- Ribeiro, M. A., Seyfi, S., Elhoushy, S., Woosnam, K. M., & Patwardhan, V. (2025). Determinants of generation Z pro-environmental travel behaviour: the moderating role of green consumption values. *Journal of sustainable tourism*, 33(6), 1079-1099. <https://doi.org/10.1080/09669582.2023.2230389>
- Ricoeur, P. (1992). *Oneself as Another*. University of Chicago Press.
- Satityapong, N., Na-Soontorn, T., & Amornkitpinyo, P. (2022). Innovative financial management model for private higher education institutions according to the Long-Term 20-Year Higher Education Plan. *Corporate Governance and Organizational Behavior Review*, 6(2), 279-286. <https://doi.org/10.22495/cgobrv6i2sip12>
- Seemiller, C., & Grace, M. (2016). *Generation Z goes to college*. Jossey-Bass.
- Senduk, F. F. W., Djatmika, E. T., Wahyono, H., Churiyah, M., Mahasneh, O., & Arjanto, P. (2024). Fostering financially savvy generations: the intersection of financial education, digital financial misconception and parental wellbeing. In *Frontiers in Education*, 9, 1460374. Frontiers Media SA. <https://doi.org/10.3389/fed-uc.2024.1460374>

- Supreme Leader of the Islamic Revolution. (2018). *The Second Step of the Revolution: A Statement Addressed to the Iranian Nation*. Tehran: Office for the Preservation and Publication of the Works of the Supreme Leader. <https://khameneibook.ir> [In Persian]
- Tazkiyyah, N. M., Hafidhuddin, D., Ibdalsyah, I., & Tanjung, H. (2025). An Islamic Approach to Educate Children on Financial Literacy. *International Journal of Business and Applied Economics*, 4(1), 79–92. <https://doi.org/10.55927/ijbae.v4i1.13134>
- Tusi, M. b. H. (2023). *Majma' al-Bayan fi Tafsir al-Qur'an*. Qom: Al-'Alami Institute. [In Persian]
- Wang, H., & Liu, L. (2024). Research on the Reform of Financial Management Curriculum Based on the Concept of Innovation and Entrepreneurship Education. *International Journal of Educational Curriculum Management and Research*, 5(2), 114-123. <https://doi.org/10.38007/IJECMR.2024.050215>
- Zamanian, E., Khakbaz, A. S., & Yousefzadeh Chousari, M. R. (2023). Presenting a curriculum model for the realization of the mission of the fourth-generation university of Iranian-Islamic type. *Curriculum Studies in Higher Education*, 28, 297–324. <https://www.sid.ir/paper/1499144/fa> [In Persian]
- Zhou, K., Xia, L., Sui, X., & Tao, J. (2025). A novel evaluation method for students' self-directed learning ability: A case study of financial management students. *The International Journal of Management Education*, 23(3), 101242. <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2025.101242>